

Asia: VM/1229/00.01.00.01/2017

Avoimen hallinnon 4. toimintaohjelman luonnos 2019-2023

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausuntopyyntö

Pyysitte tietosuojavaltuutetun toimiston lausuntoa Avoimen hallinnon toimintaohjelmaluonnoksesta 2019–2023.

TIETOSUOJAVALTUUTETUN LAUSUNTO

Vaikuttaa siltä, että avoimen hallinnon toimintaohjelmaluonnoksessa esitettyihin toimenpide-ehdotuksiin liittyy henkilötietojen käsittelyyn liittyviä asioita. Lausuntoni keskittyy siihen.

Henkilötietojen käsittely

Henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan EU:n yleistä tietosuoja-asetusta (EU) 2016/679. Henkilötieto on määritelty tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 1 kohdassa ja erityiset henkilötietoryhmät 9 artiklan 1 kohdassa. Lisäksi henkilötietojen käsittelyyn on sovellettu 1.1.2019 lähtien tietosuoja lakia (1050/2018), joka täydentää ja täsmentää tietosuoja-asetusta.

Henkilötietojen käsittelyyn voi vaikuttaa myös muu toimialalla sovellettava lainsäädäntö. Esimerkiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (julkisuuslaki) on henkilötietojen käsittelyyn vaikuttavia säännöksiä, kuten salassapitoa koskeva 24 §. Unionin oikeuden etusijaperiaatteen

mukaisesti kansallista lainsäädäntöä ei voi soveltaa siten, että se olisi ristiriidassa tietosuoja-asetuksen kanssa.

Tietosuoja-asetuksessa on myös määritelty sekä rekisterinpitäjä että henkilötietojen käsittelijä (kts. mm. asetuksen 4 artiklan 7 ja 8 kohdat). Rekisterinpitäjän vastuusta säädetään yleisellä tasolla asetuksen 24 artiklassa, jota tulkitaan yhdessä muiden rekisterinpitäjän velvollisuuksia koskevien säännösten kanssa. Käsittelijän asemasta ja käsittelijän suorittamaa käsittelyä koskevasta rekisterinpitäjän ja käsittelijän välisestä sopimuksesta säädetään tietosuoja-asetuksen 28 artiklassa. Asetuksen 29 artikla huomioon ottaen rekisterinpitäjän tulee ohjeistaa mm. alaisuudessaan toimivia henkilöitä, joilla on pääsy tietoihin. Viranomaisten on myös tullut nimittää tietosuojalainsäädäntöä ja alan käytäntöjä tunteva tietosuojavastaava organisaatioonsa (tietosuoja-asetuksen 37–39 artiklat).

Käsittelyperusteet ilmenevät tietosuoja-asetuksesta, jota tietosuojalaki täsmentää ja täydentää (mm. tietosuoja-asetuksen 6 ja 9 artiklat sekä tietosuojalain 4 ja 6 §) sekä määrittellään suostumus ja sen edellytykset (tietosuoja-asetuksen 7 artikla ja 4 artiklan 11 kohta). Henkilötietojen käsittelyn periaatteita ovat muun muassa käyttötarkoitussidonnaisuuden, tietojen minimoinnin, täsmällisyyden, säilytyksen rajoittamisen sekä eheyden ja luottamuksellisuuden periaatteet (tietosuoja-asetuksen 5 artikla, kts. myös 32 artikla). Tietosuoja-asetus velvoittaa myös ilmoittamaan henkilötietojen tietoturvaloukkauksista (asetuksen 33–34 artiklat). Henkilötietojen luovutuksiin tulee olla lain mukainen peruste (kts. tietosuojalain 28 §). Esimerkiksi henkilötietojen vieminen yleiseen tietoverkkoon on tietosuojavaikuttetun aikaisemmassa henkilötietolain soveltamisaikaisessa ratkaisukäytännössä katsottu niiden sähköiseksi luovuttamiseksi. Tietoja luovuttava rekisterinpitäjä vastaa luovutusten lainmukaisuudesta.

Lisäksi tietosuoja-asetuksessa säädetään rekisteröidyn oikeuksista (III luku), kuten läpinäkyvästä informoinnista. Rekisterinpitäjä veloitetaan esimerkiksi arvioimaan, onko heidän antamansa informaatio kielen ja johdonmukaisuuden kannalta ymmärrettävää. Arvio tulisi tehdä potentiaalisen kohderyhmän kannalta. Tarkoituksena on, että kohderyhmään kuuluva keskivertohenkilö saa kattavan ja selkeän kuvan henkilötietojen käsittelyn kokonaisuudesta. Henkilötietoja on käsiteltävä rekisteröidyn kannalta läpinäkyvästi.

Tietosuoja-asetuksen yhtenä periaatteena on riskiperusteinen lähestymistapa ja riskiarvio tehdään rekisteröidyn näkökulmasta. Arviossa huomioidaan henkilötietojen käsittelyn luonne, laajuus, asiayhteys ja tarkoitukset. Samoin osoitusvelvollisuus on yksi tietosuoja-asetuksen keskeisistä periaatteista (5 artiklan 2 kohta, 24 artiklan 2 kohta, 25 artikla ja 30 artikla). Rekisterinpitäjän on pystyttävä osoittamaan noudattavansa tietosuojalainsäädäntöä, mikä tarkoittaa myös dokumentointivelvollisuutta. Dokumentointi kattaa mm. informointikäytännöt, riskiarvioita koskevan dokumentaation, toteutetut tekniset ja organisatoriset suojatoimenpiteet sekä sisäiset ja ulkoiset ohjeet rekisteröidyn oikeuksien toteuttamiseksi. Seloste käsittelytoimista (30 artikla) ja vaikutustenarviointi (35–36 artiklat) auttavat rekisterinpitäjää tietosuojalainsäädännön vaatimusten noudattamisessa, sen dokumentoinnissa ja osoittamisessa.

Henkilötietojen käsittelystä löytyy lisätietoja tietosuojavaltuutetun toimiston verkkosivuilta www.tietosuoja.fi.

Avoimen hallinnon toimintaohjelmaluonnosta koskevat yksityiskohtaiset huomiot

Toimintaohjelmaluonnoksen mukaan julkisuuslain noudattamista vahvistetaan tiukentamalla viranomaisten velvollisuutta julkisuuslain noudattamiseen ja sitä koskevan oikeuskäytännön julkisuusmyönteiseen noudattamiseen sekä selvittämällä nykyistä selkeämmät seuraamukset lain rikkomisesta. Samassa yhteydessä on tarpeellista ottaa huomioon, että henkilötietojen suojasta säädetään EU:n yleisessä tietosuoja-asetuksessa ja että yksityiselämän suoja on hallitusmuodossa vahvistettu perusoikeus (10 §).

Hallitusohjelman mukaan tarkoituksena on selvittää tarve ajantasaistaa julkisuuslaki koskemaan asiakirjakohtaisuuden lisäksi tietoa laajemmin (s.84). Hallitusohjelman tavoitteissa on myös varmistaa, että yksityisyyden suojaa, tietosuojaa ja tietojen julkisuutta koskevat lait toimivat kokonaisuutena tietosuoja-asetuksen rajoissa (s. 107). Julkisuuslain soveltamisesta ja siihen liittyvästä muusta lainsäädännöstä voisi olla tarpeen järjestää helposti saatavilla olevaa verkkokoulutusta esimerkiksi eOppivassa. Tarvetta voitaisiin kuitenkin tarkastella uudelleen toimintaohjelman väliarvioinnissa ottaen huomioon mahdolliset lainsäädäntömuutokset.

Tietosuojaan liittyvät vaatimukset ja tietojen salassapitosäännökset on huomioitava, kun suunnitellaan julkisen sektorin datan avaamista. Tietosuojan huomioiminen samalla lisää myös kansalaisten luottamusta hallintoon.

Yhtenä toimenpide-ehdotuksena toimintaohjelmaluonnoksessa esitetään avoimuusrekisterin perustamista. Ehdotetussa avoimuusrekisteriä koskevan lainsäädännön valmistelussa on huomioitava luonnollisten henkilöiden perusoikeudet ja -vapaudet ja erityisesti heidän oikeutensa henkilötietojen suojaan.

Tekoälyn eettisen ohjeistuksen luominen on kannatettavaa. Tekoälyn eettisessä ohjeistuksessa on huomioitava tietosuojakysymykset, kuten automaattista päätöksentekoa ja profilointia koskeva sääntely tietosuoja-asetuksessa. Rekisteröidyllä on oikeus olla joutumatta kohteeksi sellaisessa päätöksessä, joka perustuu pelkästään automaattiseen käsittelyyn, ja jolla on häntä koskevia oikeusvaikutuksia tai joka vaikuttaa häneen vastaavalla tavalla merkittävästi. Kieltoon on kuitenkin poikkeuksia.

Apulaistietosuojavaltuutettu Jari Råman

Tietosuojavaltuutetun sijaisena

Ylitarkastaja

Anne Tamminen-Dahlman

Laiho Erna

Tietosuojavaltuutetun toimisto